

LUPTA PENTRU LIBERTATE ȘI INDEPENDENȚĂ A POPORULUI NOSTRU ÎN SEC. XIV—XVI, OGLINDITĂ ÎN DOUĂ INSTITUȚII MEDIEVALE ROMÂNEȘTI: POSADA ȘI MUNCA LA CETATE

ȘT. OLTEANU

Devenite independente la mijlocul secolului al XIV-lea, în urma luptelor purtate pentru înlăturarea dominației străine, țările române au fost nevoite să se confrunte cu probleme deosebit de dificile în vederea menținerii și consolidării libertății și neatinării dobândite pe cimpul de bătaie. Coroana maghiară cu greu se putea împăca cu noua situație, nutrind mereu speranța revenirii Moldovei și a Țării Românești la vechea stare de lucruri. La est și nord-est pericolul invaziei străine continua să amenințe integritatea teritorială a statelor române. Sfârșitul secolului al XIV-lea avea să amplifice primejdia cuceririi, în primul rînd pentru Țara Românească, prin ivirea la Dunăre a unui inamic agresiv, dornic de noi cuceriri în drumul lui către apusul Europei : imperiul otoman.

În acest context politic avea să se încrie întregul efort al țărilor române pentru a-și dezvolta capacitatea de apărare în scopul menținerii și consolidării independenței recent cîștigate. Aproape întreaga politică internă și externă a voievozilor noștri din secolele XIV-XVI a vizat îndeplinirea acestui obiectiv fundamental, pentru a cărui realizare au fost luate măsurile corespunzătoare de întărire și perfectare a capacității sistemului defensiv adaptat la noile mijloace tehnice militare. O deosebită însemnătate a căpătat realizarea acestui obiectiv în a doua jumătate a secolului al XV-lea, epocă de mare efort constructiv în domeniul militar, rezultînd un sistem defensiv care, alături de ceilalți factori, a garantat, timp de aproape un secol, integritatea teritorială a țărilor române.¹

Întregul sistem defensiv se compunea, în acea vreme, din construcții cu caracter militar, realizate, în primul rînd de către puterea centrală, de către stat ; din rîndul acestora făceau parte fortificațiile permanente (cetățile de piatră), fortificațiile de campanie sau ocazionale (cetăți din lemn și pămînt combinate, uneori, cu piatră), construcții-baraje executate la punctele obligatorii de trecere, terestre sau fluviale, construcțiile cu caracter militar de la reședințele voievodale. Acest sistem defensiv realizat de către statul feudal era completat prin construcțiile defensive

¹ Întreaga literatură de specialitate referitoare la această problemă se află în lucrarea noastră aflată în manuscris, intitulată *Istoria armatei și artei militare medievale românești* (capitolul privind sistemul defensiv în sec. XIV—XVI).

realizate prin efortul diferitelor comunități sociale: obștea sătească, comunitatea urbană, mănăstirile, reședințele boierești. Rostul acestui întreg sistem defensiv era acela de a organiza rezistența zonală care să întârzie înaintarea invadatorului, să-i reducă acestuia din capacitatea de luptă prin uzura materială și morală, îngăduind oștilor proprii efectuarea diferitelor manevre tactico-strategice.

Este lesne de înțeles că o asemenea operă constructivă nu se putea realiza decât prin contribuția masivă a tuturor locuitorilor țării, a întregului popor dornic să trăiască în pace și libertate. Contribuția concretă a maselor populare a fost reflectată în două instituții medievale românești pe care statul feudal le-a instituit special în acest scop, de realizare a sistemului defensiv, în deplină corespondență cu năzuințele de libertate și neatîrnare. Este vorba de „munca la cetate” și „posada”, obligații ce făceau parte din întregul cortegiu de obligații impuse țărănimii mai cu seamă. Strîns legate prin conținutul lor, corespunzător unei epoci de plin efort pentru consolidarea independenței țărilor române, în a cărei evoluție există un paralelism cronologic foarte semnificativ, „munca la cetate” și „posada” și-au avut „epoca lor de glorie” între finele sec. XIV și mijlocul sec. XVI, epoca de afirmare militară a Moldovei și Țării Românești.

Odată cu instaurarea în țările române, începînd din a doua jumătate a sec. al XVI-lea, a formelor grave ale dominației străine, odată cu pierderea libertății și independenței de stat, cele două instituții își vor pierde conținutul lor primar, adaptîndu-și funcțiile la noile condiții social-politice. Așa se explică de ce în secolul al XVIII-lea, nimeni nu era în stare să definească conținutul real al uneia dintre instituțiile pomenite.

Pentru construirea și întreținerea sistemului defensiv al țării, în special a fortificațiilor permanente, puterea centrală a fost nevoită să antreneze la acest efort țărănimea căreia i-a impus obligația definită de documentele emise de cancelariile celor două țări române, *munca sau lucrul la cetate*, sub următoarea formulă de scutire: „nici o muncă a domniei mele să nu lucreze, nici la cetate, nici la mori...” (Ni edno rabotu gospodstvami da ne rabotalut ni na grad, ni na vodenitje) Această obligație a țărănimii de a participa cu brațele, cu mijloacele de transport și cu priceperea ei la marile construcții militare se reflectă în documentele de scutire de această îndatorire a unor sate dependente. Scutirea era acordată satelor în cauză de către domnie, la cererea stăpînului lor, pentru ca acesta să poată beneficia cît mai mult de capacitatea fizică de muncă a supușilor săi. În actele de care dispunem pînă acum, există în total un număr de 12 scutiri acordate între 1444 și 1479 pentru Moldova și un număr de 5 scutiri acordate între 1495 și 1505 pentru Țara Românească². Cele mai multe asemenea scutiri de muncă

2. Doc. priv. ist. Rom., veac. XIV—XV, A, vol. I, p. 208, 218, 224, 260, 265, 270, 273, 284, 296—297, 342, 404; vol. II, p. 14. D.R.H. B. Țara Românească, vol. I, p. 414—415, 458—459; 472, 474; Doc. priv. ist. Rom., veac. XVI, B, vol. I, p. 29, 34.

la cetate au fost acordate în Moldova în vremea urmașilor lui Alexandru cel Bun, în total 9 scutiri, într-un interval de aproape 25 ani. În timpul domniei lui Ștefan cel Mare au fost acordate numai 3 scutiri și acestea în prima parte a domniei (între 1458 și 1479). După 1479 nu se mai constată nici o concesiune făcută de puterea centrală, în această privință, feudalilor. Scăderea sensibilă a numărului scutirilor de muncă la cetate în timpul domniei voievodului moldovean, iar în a doua parte a domniei neînregistrându-se nici o scutire, explică realizările considerabile în domeniul construirii și întreținerii sistemului defensiv al Moldovei, al cărui nivel avea să atingă, către finele secolului al XV-lea, cota maximă din întreaga domnie a marelui voievod. Instaurarea, în formele ei grave, a dominației otomane în Țara Românească și Moldova, începînd, aproximativ, de la mijlocul secolului al XVI-lea, limitarea apreciabilă a independenței celor două țări române, reducerea considerabilă a rolului sistemului defensiv permanent³, au avut drept consecință, printre altele, și modificarea conținutului obligației sus-pomenite. Documentele încetează de a mai defini „munca” sau „lucru la cetate” ca o obligație precisă, strîns legată de rosturi militare, așa cum ea fusese pînă atunci. Participarea unor meșteri sătești mai cu seamă, la acțiunea puterii centrale în domeniul construcțiilor civile în general (case domnești, reședințe și biserici voievodale, foșoare, pivnițe, grajduri domnești, poduri etc.) avea să se înscrie de aci înainte în cadrul unei obligații generale denumite în acte „lucru domnesc”⁴. Legătura cu rosturile militare fiind considerabil diminuată, „lucru domnesc” capătă acum un pronunțat caracter administrativ.

Cea de a doua instituție medievală românească, „posada”, a reținut, încă de la începutul istoriografiei românești, atenția istoricilor noștri datorită funcțiilor ei multiple și transformărilor de conținut survenite în decursul vremii, puse în evidență, insuficient de explicit, de textul documentelor⁵. În special cercetările mai recente au subliniat, pe bună

3. Este cunoscut faptul că în epoca dominației otomane, turcii interziceau voievozilor români să ridice cetăți sau fortificații care ar fi putut să fie folosite în scopul luptei pentru dobîndirea independenței țării. În secolul al XVII-lea asistăm chiar la distrugerea unor cetăți renumite ca Suceava, de pildă, din dispoziție turcească.

4. *Doc. priv. ist. rom.*, veac. XVII, B, vol. IV, p. 537; Arh. St. Buc., Mitrop. T. Rom., XXXVII/5; etc. Vezi la St. Olteanu și C. Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, București, 1969, p. 128—132, 163—169.

5. Dintre cele mai vechi pomenim pe cele ale lui B. P. Hasdeu (Arhiva istorică a României, I₂, p. 153), Ion Bogdan (*Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I, p. 202, vol. II indice; episcopul Melchisedec (*Cronica Romanului...* p. 129), Ion Ursu (*Ștefan cel Mare*, București, 1925, p. 333); referirile mai noi: C. Cihodaru în *Studii și cercetări științifice, Istorie, Iași*, 1957, fasc. 1, p. 259 și 1958 fasc. 1—2, p. 174; P. P. Panaitescu, *Note și discuții pe marginea volumului „Viața feudală”, în Studii și cercetări științifice, Istorie, Iași*, 1958, fasc. 1—2, p. 162. Ca studii notăm pe cel al lui M. Șnzianu (*Despre Posadă*, în *Rev. ist. rom.*, 1934, p. 306—309), al lui V. Pîntea (*Impozite, taxe și amenzi moldovenesti pînă la 1504, în Cercetări istorice, an XIII—XV (1940)*, nr. 1—2, p. 145—148 și mai recent al lui C. Turcu, *Contribuții la cunoașterea Posadei*, în *Studii și cercetări științifice, seria III (științe sociale)*, Iași, 1954, nr. 3—4, p. 407—416.

dreptate, sensul multiplu ce trebuie acordat posadei în funcție de conținutul transformare a vieții social-economice⁶, dar, totodată, dificultatea stabilirii exacte a acestor funcții.

Cercetarea exhaustivă a documentelor privitoare la această instituție ne-au dat posibilitatea să facem încă un pas înainte de elucidarea trăsăturilor ei fundamentale. Ca și „munca la cetate“, „posada“ reprezintă o categorie social-politică ajunsă la maturitate în epoca de glorie militară a țărilor române, unul din multiplii factori care au conlucrat la consolidarea independenței Moldovei și Țării Românești în secolele XIV—XVI. În epoca următoare, datorită condițiilor politice vitrege menționate mai sus, conținutul posadei, asemenea celui al muncii la cetate, a trebuit să fie adaptat la noile stări de lucruri, imprimându-li-se un pronunțat caracter administrativ.

Instituția posadei este pusă în evidență de un număr de 21 documente interne pentru Țara Românească cuprinse între 1407 și 1505⁷, și un număr de 15 documente pentru Moldova cuprinse între anii 1439 și 1475⁸. Ea apare, alături de alte dări și slujbe, ca scutire acordată de domnie unor sate ale unor boieri sau mănăstiri. De menționat că, mai cu seamă în actele moldovenești, posada apare în cele mai multe cazuri alături de munca la cetate și, aproximativ, pe aceeași perioadă de timp atît în Moldova cît și în Țara Românească, paralelism foarte semnificativ pentru aprecierea contextului politic în care s-au manifestat, a rosturilor pentru care le-au îndeplinit.

Cercetarea contextului în care apare în documente posada ne-a prilejuit unele constatări care permit o mai bună înțelegere a funcțiilor multiple ale acestei vechi instituții. În marea majoritate a actelor care atestă existența posadei atît în Moldova cît și în Țara Românească, aceasta apare cu sens de *obligație în bani*, deci plătită domniei de către locuitorii satelor și orașelor.

Într-un document din 22 august 1447 se arată cu destulă claritate că satele mănăstirii Neamț (în total 18 sate) „... să nu ne plătească dare, nici posadă, nici iliș, nici podvoadă, nici la jold să nu plătească...“ (ne platili nam dan(i) ni posad(i) ni podvod(i), ni ou joldu șto bi ne platili). Textul citat are o importanță deosebită, nu numai pentru faptul că el precizează una din funcțiile posadei (aceea de dare în bani), dar ajută la înțelegerea procesului de convertire în bani a unor dări

6. C. Turcu, *op. cit.*, p. 416.

7. Documenta Romaniae Historica, B., Țara Românească, vol. I (1247—1500), București 1966, p. 66, 72, 103, 114, 116, 134, 146, 163, 174, 180, 185, 190, 204, 212, 214, 218, 276, 284, 259; Doc. priv. ist. rom., veac XVI, B, vol. I, p. 8, 29.

8. Doc. priv. ist. Rom., veac. XIV—XV, A. vol. I, p. 159, 204, 218, 224, 227, 241, 255, 260, 265, 270, 273, 284, 296—297, 342, 404. Vechimea instituției pare să fie mai mare decît data de 1438, cînd e menționată prima dată în documente, deoarece încă în 1421 există atestarea funcției (dregătoriei) posadnic (M. Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I, p. 143, 442; vol. II, p. 208, 702. Vezi și D.R.H., A. Moldova, vol. I (1384—1448), București, 1975, p. 69—70.

9. D.R.H., A. Moldova, vol. I, p. 387.

percepute pînă atunci în natură sau a unor prestații. Evident că nu trebuie să absolutizăm acest proces; concretizarea lui avea loc parțial, de la caz la caz, și în diferite situații. Tot ca dare în bani este definită posada și în documentele din 5 aprilie 1448 și 17 aprilie 1475¹⁰, precum și într-o mențiune din 1560¹¹.

Cu același sens posada apare într-o suită de documente emise de cancelariile ambelor țări române, alături de alte dări care se percepeau în bani ca gloabele, de pildă. În aceste cazuri formula de scutire „... să nu ne dea nici posadă... nici jold...”, ne conduce la aceeași semnificație; în acest context, despre o dare în natură nu poate fi vorba¹², mai cu seamă că, în documentul citat mai sus, joldul apare ca o dare în bani.

Un alt grup de documente care atestă existența posadei îi acordă acesteia sensul de *prestație în muncă*. Astfel, în actul moldovenesc din 17 aprilie 1475, satele mănăstirii Horodnic (Balasinauți și unde a fost curtea lui Petru Vrană) sînt scutite de dări și slujbe menționînd în chip expres: „nici la cetate să nu lucreze nici la posadă, nici la strajă să nu meargă, nici la mori să nu lucreze, nici la oaste să nu meargă”¹³; deci o suită de slujbe cu caracter de prestație (munca la cetate și la mori, participarea la strajă și la oaste), în rîndul cărora figurează și posada, context care ne obligă să-i acordăm același conținut. Documentele muntenesti din cel de-al doilea grup atestă și ele existența posadei cu același caracter de prestație. La 28 octombrie 1464 Radu voievod scutea mai multe sate ale mănăstirii Snagov de dări și slujbe față de domnie cu următoarele excepții: „iar birul să-l plătească și posadă și oaste să facă”¹⁴ (a bir da plăsciat i posadu da cinit). O scutire de dări și slujbe asemănătoare era acordată la 27 martie 1505 satului Topești al mănăstirii Tismana, scutire în care, însă, posada nu mai este exceptată: „nici la cetate, nici la morile domniei mele să nu lucreze, nici la posadă, nici poteci să nu facă, numai birul să-l plătească și să facă oastea cea mare...”¹⁵. Situarea posadei, în cazul acestor documente, în contextul slujbelor, al prestațiilor cu mențiunea ca oamenii satelor în cauză să nu lucreze la posadă sau în egală măsură, să nu facă po-

10. *Doc. priv. ist. Rom., veac. XIV—XV*, A, vol. I, p. 227 și 404. Vom vedea mai jos că în ultimul document posada este definită și cu o altă funcție.

11. Coresi, *Tetraevanghelul din 1560*, editor Gherasim Timuc, București, 1889, p. 39; cf. P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, București, 1944, p. 127; cf. C. Turcu, *op. cit.*, p. 404.

12. În documentul din 13 martie 1466 prin care se scutesc locuitorii Sloboziei Negoști (Roman) se arată că aceștia „să nu ne dea nici iliș, nici podvoadă, nici posadă, nici jold...”; mai ales în cazul joldului, este evident vorba de o dare în bani așa cum am văzut mai sus în cazul documentului din 1447 august 22 unde joldul este definit ca o dare în bani (*Doc. priv. ist. Rom., veac. XIV—XV*, A, vol. I, p. 224, 342).

13. *Doc. priv. ist. Rom., veac. XIV—XV*, A, vol. I, p. 404.

14. D.R.H., B. Țara Românească vol. I, p. 216, 218.

15. *Doc. priv. ist. Rom., veac. XVI*, B, vol. I, p. 29. Vezi și documentul din 9 ianuarie 1498 unde apare posada cu același caracter („nici posadă, nici poteci să nu facă” (ni posadu, ni potecie da ne cinit), în D.R.H., B. Țara Românească, vol. I, p. 458, 459.

sadă, ne obligă la a acorda acestei obligații același conținut de *prestație în muncă*.

Întrebarea pe care și-au pus-o pînă acum toți cercetătorii care s-au ocupat, într-un fel sau altul, de instituția posadei stă în legătură cu definirea naturii acestei obligații medievale. Pentru aceasta vom lăsa la o parte sensurile care ar putea deriva din semnificația lingvistică a cuvîntului, pe bunul motiv că împrejurările social-economice și politice din cadrul societății medievale românești în care a apărut și s-a maturizat această instituție au fost în măsură să modifice sensul ei inițial avut în statele vecine.

Textul documentelor invocate mai sus e de natură să plaseze posada în rîndul *prestațiilor* strîns legate de funcția militară a statului feudal; este vorba de îndatorirea de a apăra punctele obligatorii de trecere situate în special la frontierele țării, în regiunea plaiurilor, împotriva unor invazii armate și a tot felul de răufăcători. Evident că asemenea locuri de tranzit trebuiau păzite de către oameni înarmați, de așa-numitele străji, lucru pentru care în Moldova exista o îndatorire aparte menționată de documente¹⁶. De obicei asemenea locuri se fortificau prin construcții militare (ziduri din piatră, ca cel existent în apropierea Dragoslavelor sau valuri de pămînt întărite cu lemn, așa-numitele palisade). Această practică de fortificare a vadurilor de trecere este pusă în evidență de un document de la mijlocul secolului al XVI-lea care atestă intenția lui Radu Vodă de a aduce de la Sibiu un arhitect pentru fortificarea trecătorilor¹⁷. Fiind puncte obligatorii de trecere, aici existau și dregători ai domniei însărcinați cu perceperea vămii pentru mărfurile care circulau dintr-o parte în alta. Pentru efectuarea unor asemenea lucrări ca și pentru întreținerea construcțiilor din asemenea locuri, domnia a instituit asupra unora dintre locuitorii din aceste zone obligația de a participa cu *muncă fizică și cu mijloace de transport* la ridicarea și întreținerea lor, iar celor din satele îndepărtate le-a impus darea în bani corespunzătoare. Perioada cuprinsă între mijlocul secolului al XIV-lea și mijlocul secolului al XVI-lea, se caracterizează, din punctul de vedere politico-militar, pentru Moldova și Țara Românească, drept o epocă de mare efort pentru consolidarea independenței țărilor române; ea a constituit cadrul în timp în care, atît posada cît și munca la cetate au răspuns imperativelor politico-militare ale vremii.

În Țara Românească, posada se pare că implica și obligația de a face de pază la granițe. Acest sens îl atribuie posadei scrisoarea lui Neagoe Basarab din iarna anilor 1517—1518 prin care vestea pe brașoveni de întărirea pazei la hotare: „sînt nevoit / scrie domnul / pe aceste vremuri de iarnă, să țin pe săraci la posadă”¹⁸. Este evident că e vorba de asigurarea pazei la hotarele cu Transilvania cu ajutorul unora dintre locuitori în ale căror obligații intra și efectuarea serviciu-

16. „... nici la strajă să nu meargă” (Doc. priv. ist. Rom., veac. XIV—XV A, vol. I, p. 265, 404).

17. Veress, *Documente*, I, p. 72, p. 124.

18. I. Bogdan, *Documente și regeste...*, p. 154—156.

lui de pază. Se pare că în același sens trebuie privită și porunca lui Mircea cel Bătrîn din 1407 către satele mănăstirii Tismana de a fi în supunere față de mănăstire „despre toate slujbele și dăjdiile și de posadă...” (Ot vîsiath sloujbah i dajdahi i ot posadi)¹⁹, în acest caz fiind vorba de asigurarea pazei mănăstirii aflate la hotarele țării, așa cum documentele de mai târziu o confirmă²⁰.

Am constatat pînă acum următoarele funcții ale posadei: *dare în bani*, *prestație* pentru amenajarea și întreținerea construcțiilor cu caracter militar din locurile obligatorii de trecere, *pază* la aceste puncte (cel puțin pentru Țara Românească); prestația și paza erau efectuate de locuitorii satelor din apropierea punctului ce reclama asigurarea lui. Această interpretare ne-a fost sugerată de o anume constatare: documentele care atestă posada ca prestație sînt emise pentru sate care se situau, geografic, la hotarele țării (la Dunăre sau în regiunea plaiurilor). Este cazul satelor Bahna, Virful Vladului și Clecevăț, scutite la 9 ianuarie 1498 „... nici posadă, nici poteci să nu facă” (Ni posadu ni potecie da ne cinit)²¹, al satului Topești, al mănăstirii Tismana „nici posadă, nici poteci să nu facă”²², al satelor mănăstirii Snagov (din cele 11) impuse la obligațiile „posadă și oaste să facă” (Posadu i voiscu da cinit)²³, al satelor mănăstirii Horodnic (Balasinăuți și unde a fost curtea lui Petru Vrană)²⁴ „nici la cetate să nu lucreze, nici la posadă, nici la strajă să nu meargă”²⁵. În cazul scutirii acordate mănăstirii Snagov, mai mult de jumătate din satele scutite se găseau în zona plaiurilor și deci ar fi efectuat prestația²⁶; celelalte sate se aflau la mari depărtări de granițele Țării Românești. Locuitorii satelor din această ultimă categorie plăteau posada în bani, așa cum o plăteau toți ceilalți locuitori inclusiv orașenii²⁷ aflați în situație asemănătoare, și chiar unele sate aflate în zona plaiurilor. Sensurile posadei (*dare* în bani, *prestație* și *strajă*) diferențiate, probabil, pe sate ale aceluiași stăpîn, dar situate, geografic, în zone diferite, sînt puse în evidență de documentul moldovenesc din 1475 prin care se scuteau satele mănăstirii Horodnic „să nu ne plătească nouă nici dare, nici posadă... nici la cetate să nu lucreze, nici la posadă, nici la strajă să nu meargă...”²⁷. Scutirea de posadă ca *dare* în bani ar fi fost adresată, în cazul acesta, satului lui Petru Vrană, iar scutirea de prestație și strajă celui alt sat Balasinăuți care se găsea pe Suceava, în zona plaiurilor, asigurînd paza la punctele de trecere de la Vicov, Straja și Frătăuți unde existau, precum se știe, poteci cu regim de vamă.

19. D.R.H., B. Țara Românească, vol. I, p. 71, 72.

20. Vom reveni mai jos asupra acestei chestiuni.

21. D.R.H., B. Țara Românească, vol. I, p. 458—9.

22. Doc. priv. ist. Rom., veac. XVI, B, vol. I, p. 29.

23. D.R.H., B. Țara Românească, vol. I, p. 216, 218.

24. Doc. priv. ist. Rom., veac. XIV—XV, A, vol. I, p. 404.

25. Frînghișești, Grădiște, Birsești, Crăciunari, Băbeni, Călugăreni și Stro-ești se aflau în zona bazinului superior al Cricovului (la izvoarele acestuia).

26. D.R.H., B. Țara Românească, vol. I, p. 102, 103.

27. Doc. priv. ist. Rom., veac. XIV—XV, A, vol. I, p. 404.

Fiind locuri obligatorii de trecere, prin asemenea vaduri se tranzitau o serie de mărfuri pentru care domnia percepea o vamă prin dregătorii domnești (vameși) însărcinați cu perceperea taxelor de trecere. Din această cauză posada constituia și o apreciazabilă *sursă de venit*, mai cu seamă în timp de pace. De multe ori în asemenea locuri se amenajau și alte surse de venit, în special pive, sladnițe, mori instalate pe cursul de apă, circiumi, poate ateliere de reparat vehiculele și potcovit caii celor ce tranzitau mărfurile etc. Ca sursă de venit, posada e pomenită în documente moldovenești. Așa, de pildă, la 12 martie 1439 se întărea mănăstirii Moldovița „... posada care este pe Moldova, cu tot venitul care vine de la această posadă” (Posadu što est(i) na Moldavi, si vísami prihodomi što prihoditi stoi posadi)²⁸. Această posadă fusese mai înainte în prorietaea boierului Oană Pintece, care a dăruit-o mănăstirii Moldovița²⁹. Un alt document din ianuarie 1453 aduce unele precizări în plus arătând că această posadă de pe apa Moldovei se afla „mai în sus de Baia”³⁰ și era întărită aceleiași mănăstiri „cu toate veniturile, hotarele și izvoarele...”³¹. Așadar, acest vad de trecere se afla pe apa Moldovei în sus de Baia, deci în zona plaiurilor munților Stinișoarei, prin pasurile cărora Matei Corvin a trecut cu mare grabă în Transilvania urmărit de Ștefan cel Mare după lupta de la Baia³².

Arătăm mai sus că începînd din a doua jumătate a secolului al XVI-lea termenul de posadă încetează de a mai fi pomenit de documente în rîndul dărilor și slujbelor, așa cum se întîlnise pînă atunci. Cercetarea documentelor din a doua jumătate a secolului al XVI-lea și din secolul următor arată că instituția ca atare n-a dispărut, ci și-a adaptat funcțiile la noile împrejurări politico-militare, modificîndu-se. Dominația străină asupra țărilor române din această vreme a pus capăt, precum se știe, epocii de efort militar de pînă atunci pus în slujba menținerii independenței Moldovei și Țării Românești. Ca urmare, sistemul defensiv al celor două țări a căzut în desuetudine; totodată, serviciul de asigurare a frontierelor țării prin fortificarea trecătorilor a fost golit de caracterul său militar, rămînînd doar o formulă administrativă. În aceste condiții posada, atît ca dare cît și ca prestație sau pază cu caracter militar efectuată de întreaga populație a țării nu-și mai avea rostul. Din toate aceste funcții pe care ea le avusese în perioada anterioară, instituția în sine a păstrat doar una singură, administrativă, cea de pază a graniței, efectuată de locuitorii unor sate din apropiere, angajați de domnie în mod special pentru a supraveghea trecerea dintr-o parte în alta a frontierelor, în baza unei experiențe mai vechi, a posadei. Un document din 4 septembrie 1560 menționează în

28. D.R.H., Moldova, vol. I, p. 271, 272.

29. *Doc. priv. Ist. Rom.*, veac. XIV—XV, A, vol. I, p. 241.

30. *Ibidem*, p. 255.

31. *Doc. priv. Ist. Rom.*, veac. XIV—XV, A, vol. I, p. 255.

32. Al. Gonța, *Strategia lui Ștefan cel Mare în bătălia de la Baia (1467)*, în *Studii*, 1967, nr. 6, p. 1132 și urm. În nici un caz nu poate fi localizată această posadă ca suburbie a Țirgului Baia

această funcție pe „Boico cu ceata lui încă și cu alți vecini de la Potel“, care „au fost paznici la marginea dinspre Dunăre, ca să nu treacă pribegii sau alți răufăcători“. Ei s-au făcut vinovați, față de domnia „că n-au păzit granița după legea veche“, scăpindu-le prin acel loc trei pribegi³³. În zona plaiurilor își asumaseră această sarcină locuitorii satului Dragoslavele din județul Muscel și Pădureț unde era „scală“ domnească. La 8 februarie 1625 satul Dragoslavele era iertat de dări și slujbe (termenul de posadă lipsește din rîndul acestora) „pentru că a făcut această întocmire satul Dragoslavele cu părintele domniei mele Radu voievod [apoi] cu domnia mea, pentru că sînt în drum de veghează scala și plaiul care sînt pe drumul Brașovului“³⁴. Cazul satului Topești al mănăstirii Tismana este elocvent pentru înțelegerea procesului de adaptare a conținutului și formeii vechii instituții a posadei la noile condiții din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Două documente, unul de la începutul secolului al XVI-lea, deci din epoca de maturitate a posadei și altul din a doua jumătate a aceluiași secol pun în evidență procesul de transformare de care vorbeam. La 27 martie 1505 satul Topești al mănăstirii Tismana, sat de margine a Țării Românești, era scutit de Radu cel Mare de dări și slujbe față de domnie „nici la cetate, nici la morile domniei mele să nu lucreze, nici posadă, nici poteci să nu facă...“. La circa 80 de ani după aceia aflăm că satele Topești și Tismana ale mănăstirii cu același nume au fost însărcinate de puterea centrală „să păzească la plaiu, cum au păzit și mai înainte vreme“. Pentru aceasta erau „în pace și slobози pentru sare și pentru vamă... ca să păzească plaiul domniei mele“³⁵. La 8 ianuarie 1619 Gavril voievod întărea scutirea acestor sate enumerînd toate dările și slujbele. Comparativ cu cele din 1505 observăm că, pe lângă cele vechi, se adaugă dări și slujbe noi; lipsește, în schimb, termenul de posadă. Instituția însă, cu noul conținut, este definită prin noțiunea de „plaiu“; „să fie în pace și slobod de bir și de găleată și de fin și de vinărici și de oi și de dijmă de stupi și de gorstină de porci și de oaie seacă și de bani de județ și de cai de olac și de plaiu“ (s.n.). Scutirea fusese acordată cu condiția „să păzească sfînta mănăstire“³⁶, sau „să păziți sfînta mănăstire, cu armi, Tismana“ cum se arăta în alt document³⁷. Deci funcția de asigurare a pazei plaiurilor domnești fusese transferată mănăstirii Tismana pentru propria-i pază. Un document din secolul al XVII-lea pune în evidență cu și mai mare claritate noul conținut (administrativ) al vechii posade; este vorba de o poruncă domnească din 1680 către autoritățile din zona de graniță a Țării Românești prin care li se ordonă acestora: „să puneți posădarii să păzească și plaiul Fundatei“³⁸. Este vorba, prin urmare, de unificarea atribuțiilor posădarilor cu cele ale plăieșilor.

33. *Doc. priv. Ist. Rom.*, veac. XVI, B, vol. III, p. 137.

34. *Ibidem*, veac. XVII, B, vol. IV, p. 482.

35. *Ibidem*, veac. XVI, B, vol. I, p. 29.

36. *Doc. priv. Ist. Rom.*, veac. XVII, B, vol. II, p. 293—294.

37. *Ibidem*, vol. II, p. 268.

38. *Arh. St. Buc.*, m-rea Cîmpulung, LXI/59 orig.

Pentru Moldova constatăm același fenomen de dispariție a termenului de posadă din rîndul dărilor și slujbelor față de domnie începînd, aproximativ, din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Semnificativ în această privință este situația sloboziei mănăstirii lui Iațco pentru a cărei înființare domnia scutea la 23 februarie 1453 pe locuitori de toate dările și slujbele inclusiv de posadă³⁹. După 144 de ani, la 19 septembrie 1597, reînnoindu-se vechiul privilegiu, se constată dispariția posadei⁴⁰. Departe de a fi o omisiune a diacului, dispariția posadei reflecta cu toată limpezimea dinamica procesului de adaptare a unor instituții mai vechi, impusă de noile împrejurări social-politice și militare. Caracterul administrativ al instituției asupra căreia am stăruit, s-a păstrat multă vreme. Dacă vechiul ei conținut, acela din secolul al XV-lea, era aproape complet uitat și neînțeles în secolul al XVIII-lea⁴¹, noul ei sens s-a păstrat pînă în secolul al XIX-lea. Un document din 31 august 1832 arăta: „Noi cești mai jos iscăliți, jurații satului Voineasa, dimpreună cu posădarii posăzii ce păzescu potecu, după porunca cinstiților stăpîni ai graniție“⁴².

Așadar, două instituții medievale românești din epoca de glorioasă luptă a poporului nostru pentru menținerea și consolidarea libertății și independenței de stat, al căror conținut s-a integrat deplin în acest context. Instituite pentru a răspunde acestor mari coordonate politice ale vremii, ele și-au adaptat funcțiile, fără a dispărea, la noile condiții create de instaurarea în forme grave a dominației străine, începînd de la mijlocul secolului al XVI-lea, asupra țărilor române.

LA LUTTE POUR LA LIBERTÉ ET L'INDÉPENDANCE DE NOTRE PEUPLE
AUX XIV—XVI SIÈCLES, REFLÉTÉE DANS L'EXISTANCE DE DEUX
INSTITUTIONS MÉDIEVALES ROUMAINES: LA „POSADA“ ET LE TRAVAIL
À LA FORTERESSE.

R É S U M É

L'auteur présente le rôle des deux institutions dans la lutte pour la défense de l'indépendance. Les deux institutions ont joué un rôle très important dans la période comprise entre la fin du XVe siècle et le milieu du XVIe siècle, époque d'affirmation militaire de la Moldavie et de la Valachie.

Dès la deuxième moitié du XVIe siècle en même temps que la fondation dans les pays roumains des formes graves de la domination étrangère en même temps que la perte de l'indépendance d'État, les deux institutions prendront leur contenu initial en adaptant leurs fonctions aux nouvelles conditions socio-politiques.

39. Doc. priv. ist. Rom., veac. XIV—XV, A, vol. I, p. 260.

40. Ibidem, veac. XVI, A, vol. IV, p. 180.

41. „Dat-au seamă pentru ei nu știu, nice din părinții lor n-au auzit de acest nume posada, ca să aibă mănăstirea Moldovița în hotarul țărgului Baia“ (C. Turcu, op. cit., p. 415).

42. M. Sînzianu, op. cit., p. 306—309.